

de **feitos,** **desfeitas** e **feitizos**

unha carta
de despedida
sobre o poder
da imaxinación
fronte as fantasías
reaccionarias

Anxo Quintela

COMPANHIA EDITORA

DE FEITOS, DESFEITAS E FEITIZOS

DE
FEITOS,
DESFEITAS
E
FEITIZOS

unha carta de despedida
sobre o poder da imaxinación
fronte as fantasías reaccionarias

Anxo Quintela

COMPANHIA EDITORA

De Feitos, Desfeitos e Feitizos
(unha carta de despedida sobre o poder da imaxinación
fronte as fantasías reaccionarias)

© 2026 Anxo Quintela.

Edición non comercial.
Tiraxe especial limitada.

Número de 100.

Edita:
Companha Editora
www.companha.gal

Deseño, maqueta e impresión:
Departamento de Design da
Sacauntos Cooperativa Gráfica
www.sacauntos.com

CC BY-SA 3.0. És libre de partillar ou transformar a obra sen mais restricións que: 1) indicar a autoría orixinal e 2) distribuír calquera copia ou derivado baixo as mesmas condicións. Licenza íntegra: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.pt>

Ás miñas compañeiras e compañeiros
da televisión e da radio

A verdade ten dous inimigos: a mentira e a forza. O contrario da mentira é a ficción, que nos permite precisamente coñecer e, ás veces, transformar a realidade.

Santiago Alba Rico

Hai máis tempo do que quixera recoñecer e por circunstancias que non consigo lembrar, pero que teñen que ver coa noite e os excesos, tiven certo trato cun parente non próximo de máis, pero parente ao fin e ao cabo, de don Álvaro Cunqueiro. O suxeito, do que por prudencia omitirei o nome, xa veredes por que, colaboraba daquela cunha emisora de radio comarcal. «Colaboraba» quere dicir que facía un pouco de todo: de locutor, de redactor, de técnico, de telefonista e, ás veces, de comercial ou de taxista. Nos nosos encontros, sempre casuais, evitabamos falar sobre certa caste de asuntos que, a forza de ocupar a maior parte do noso tempo produtivo, se nos figuraban estériles ou aborrecibles. Un deles, exiliado coa maior determinación tácita das nosas conversas, era o do noso oficio común, o xornalismo, sobre todo nas súas insufribles vertentes conspiradora, heroica ou corporativa.

Comprenderedes a miña sorpresa cando moitos anos despois daqueles encontros recibín un correo electrónico asinado por aquel compañeiro de faladoiros nocturnos e intempestivos. Sorpresa pola irrupción inesperada dun colega co que perdera todo contacto e estrañeza tamén porque o que me quería contar era unha historia relacionada precisamente co xornalismo, o noso tabú, a nosa bicha. Envieille de volta varios correos, pero non obtiven resposta. Volveu desaparecer tan discretamente como cando deixou de visitar para sempre aqueles defuntos bares comúns, substituídos por franquías de insípido deseño cosmopolita.

Decido agora reproducir o texto dese correo, suprimindo só os parágrafos de cumprimentos e algún comentario persoal que puidese revelar a identidade do autor, porque estou certo de que nel se conta unha historia que, alén de que se puidese confundir cunha desas ducias de anécdotas memorables e máis ou menos graciosas que circulan nas redaccións, contén, creo, moitos fíos de cores variadas cos que se pode tecer unha non sei ben se complexa

ou aquela, pero espero que suxestiva e estimulante reflexión sobre como nos medios de comunicación se atraen e se repelen, se procuran e se evitan a ficción e a mentira, o rigor e a realidade, a verdade e a imaxinación.

Ben querido Anxo,

(...) Aquela mañá de setembro chegara á redacción con algo de sono da véspera, pero acordei de vez cando unha compañeira se achegou a min e díxome en voz moi baixa: «O director quere verte». Apaguei o ordenador e avancei polo corredor ao tempo que repasaba mentalmente os traballos dos últimos días por se houbo algún no que pisase onde non tiña que ter pisado. Entrei no despacho e vin que o director non estaba só. Acompañábo un empresario da capital, dono dunha cadea de ferraxerías. Despois das presentacións, o director comezou a falar sobre min prescindindo da miña presenza. Só lembro que dixo: «É sen dúbida a mellor pluma da redacción, a ben seguro que che vai facer un bo traballo». Nese punto dirixiuse a min: «Estamos deseñando unha campaña publicitaria que se sustenta no

compromiso da cadea de ferraxerías cos seus clientes. A idea é que a calidade do que se vende non se basea só en palabras, en meros anuncios, senón en feitos. O teu papel na campaña é fundamental. Estarías encargado de redactar todos os días un texto de menos dun minuto que reflectise un feito de carácter informativo, curioso, gracioso, inspirador, pero feito ao fin e o cabo. Terías ademais que ler ese escrito como se fose unha noticia e insertalo entre a cuña publicitaria das ferraxerías que remataría co slogan: *Meu dito, meu feito*. Non me digas que non che é un choio ben acaído!. Comezaríamos a semana que vén!». Despois de superar a aparición repentina do escrúpulo profesional que me obrigaba a rexeitar unha proposta que mesturaba información e propaganda e para non complicar máis as cousas, preguntei: «Gustaríame saber de onde vou sacar o material, onde vou atopar feitos se a maior parte do que emitimos nos informativos, fóra de sucesos (e iso non creo que interese aquí), son declaracións, ecos, opinións e comunicados». Percibín un leve aceno de sorpresa na cara do director e

na do empresario, máis evidente na deste último. «Non te preocupes», dixo o director, «vou poñer a toda a redacción a traballar para que che procure feitos».

Xa podes imaxinar que non é tan doado atopar feitos entre o material que produce un medio de comunicación, algo que lle sorprendería a moita xente, e sobre todo desa caste tan específica: amables, estimulantes ou, como se di agora de maneira ridícula, inspiradores. Tamén seguro que xa terás adiviñado que ninguén da redacción veu xamais avisarme dun feito ou dun acontecido que puidera utilizar para a miña minisección. Aquí cada quen ten xa dabondo co seu.

Mal que ben, nas primeiras semanas fun atopando noticias baseadas nalgún feito concreto, a maioría procedentes das páxinas de ciencia, cultura, deportes e sociedade. A botadura dun barco, a recuperación dunha variedade tradicional de tomate, unha nova terapia contra a diabete ou as últimas investigacións sobre a evolución diverxente da intelixencia dos polbos. Tirando dese rudimentario pero eficaz arsenal retórico que

gañas cos anos de oficio, zafei sen moito esforzo da encomenda. Até que un día, dos primeiros de xaneiro, non daba aparecido ningún deses feitos peculiares entre as informacións ás que tiña acceso. Chegaba á hora de emisión e non había maneira: ou eu non estaba inspirado ou non había ningunha noticia que me servise. Quedaban 20 minutos para entrar en directo. Decidín que se non había feitos, había que inventalos:

Un gandeiro do estado de Goiás, no centro do Brasil, descubriu un novo aproveitamento para o seu rabaño de máis de tres mil vacas. Afonso Turnes, de orixe galega, afeccionado á música popular e el mesmo trombonista nunha orquestra de forró, puxo en marcha un obradoiro de instrumentos musicais construídos cos ósos das súas vacas, a maioría cebús da raza nelore. Desde a súa facenda na localidade de Niquelândia xa comezou a distribuír por todo Brasil frautas doces elaboradas coas canelas dos animais, marimbas cons-

truidas só coas costelas flotantes e cavaquinhos resoantes coa paleta dereita do animal. Varios intérpretes e orquestras de música sertanexa xa empregan estes instrumentos, dos que salientan a súa sonoridade fonda, medular, esquelética. O gandeiro, agora luthier, di que o son especial dos ósos das súas vacas se debe ás tres horas que botan cada día á sombra dos enormes xacarandás da súa facenda mentres escoitan o delicado canto da choca da mata.

Rematei de ler e ollei para o técnico de son: ningunha expresión de asombro ou incredulidade. Entrei na redacción, onde sempre hai unha radio acesa, e ninguén amosou a menor estraneza. O director seguía tranquilamente no seu despacho pegado á pantalla do ordenador. Tampouco chamou ningún oínte para cuestionar a verosimilitude da noticia. Aliviado por esquivar o apuro, non lle dei máis voltas. Até que un día de mediados de agosto volveu acontecer. Non

daba con nada aproveitable. E desta volta, teño que confesalo, máis por diversión que por premura, inventei outro suposto feito.

A obra de Rosalía de Castro prende no Xapón. Grazas ás traducións da obra da autora de Follas Novas da man do profesor Takekazu Asaka, unha poeta de Kurume, no sur do arquipélago nipón, recrea os versos de Rosalía utilizando dúas artes ancestrais xaponesas, o origami, a técnica de construción de figuras con papel, e o ikebana, a arte da disposición exacta das flores e os ramallos. A artista diseña pequenas instalacións inspiradas nos poemas de Rosalía, como tamén fixo con textos de poetas de todo o mundo, desde Emily Dickinson a Alejandra Pizarnik.

Pero ademais a artista conclúe a súa obra cunha construción poética tipicamente xaponesa:

o haiku. O reto é concentrar en tres breves versos non tanto a esencia secreta do poema, algo tan occidental, como captar a graza do momento, o leve sorriso do tempo. Así recreou o poema «Roxiña cal sol dourado»: Todo é calmucio/o son da carricanta/fura nas rochas.

O técnico, imperturbable, ergueu o polgar cara arriba. Traballo feito. Uns cantos datos contrastables, unha localización afastada e un dispositivo narrativo coherente. De novo, ningunha sospeita, nin sequera por parte da dirección da cadea de ferraxerías que, pola contra, parabenizou ao director polo éxito da campaña. Fíxomo saber un día que nos topamos polo corredor e sen darlle demasiada importancia preguntoume: «E ti de onde sacas esas historias?». «De internet, como todo o mundo». A resposta colmou a súa curiosidade. Ben sabemos que a sensación de impunidade empuxa ao criminal a cometer delitos cada vez máis arriscados. Moito me custou reprimir as ganas de abandonar a procura de feitos e dedicarme

a tempo completo a inventalos. Supoño que me vén de familia. A verdade é que non tiña mala conciencia. Non se trataba de auténticas noticias, non se emitían nun espazo informativo e eran textos cunha intención explícitamente publicitaria. En todo caso, creo que estes «feitos inventados» eran unha maneira de poñer en evidencia, invertindo os termos, o que entendo, e supoño que ti tamén, é unha mala práctica no noso oficio: utilizar unha noticia real como envoltorio dunha mensaxe publicitaria. Peor sería, pero moito máis frecuente, envolver unha mensaxe publicitaria como unha noticia real. Con todo, moi de cando en vez, cando non atopaba feitos, seguía argallando historias. Como esta:

*Os habitantes dun poboado
no interior de Mozambique
débenlle a súa prosperidade
á observación das formigas.
Empregaron a habelencia destes
insectos para transportar o ali-
mento até o formigueiro polo
camiño máis curto para deseñar
un sistema de rego nos seus*

campos enormemente eficiente. Primeiro dispuñan depósitos de auga pola leira e colocaban ao pé pequenas cuncas con follas e mel. Só tiñan que esperar a que as formigan trazasen unha mesta rede de transporte e cavar os regos seguindo os camiños destes pequenos himenópteros.

Un mirmecólogo da universidade de Vigo descubriu mediante un dron que a estrutura do sistema de rego respondía a un deseño topográficamente impecable: a auga chegaba a todos os recunchos da leira e non se perdía unha pinga. As formigas utilizan unhas sustancias químicas, as feromonas, para comunicarse entre si. Curiosamente, os habitantes dese poboado, perto da vila de Gorongosa, tamén usan diferentes perfumes para intercambiar mensaxes. Cando advirten a presenza dun estraño untan as tempas con resina de pau-preto

*e cando namoran pasan o aceite
dunha flor parecida á caléndula
por detrás das orellas.*

A estas alturas desta xa longa carta se cadra estás pensando en que ao final descubriron o engano, que me pediron danos e prexuízos e que me despediron da emisora. Non, Anxo, esa non foi a razón da miña fuxida. De feito, ninguén me fixo chegar nunca ningunha dúbida sobre a veracidade do que contaba. En todo caso, iso interesábame só como unha curiosidade meramente sociolóxica. A práctica da ficción, que non da mentira, nun medio de comunicación que establece en principio un pacto de credibilidade coa súa audiencia, levou a que me cuestionase a esencia do meu traballo. Non estaremos perdendo o foco cando nos concentramos en desvelar as mentiras nun mundo indundado por elas, mentres perdemos a capacidade de utilizar a ficción, a literatura, o cinema, as artes, para comprender a verdade dese mesmo mundo? Con que ferramentas nos estamos enfrontando ao poder intrínseco da mentira para

convertirse en feito e impoñerse pola súa propia forza, pola forza fascista dos feitos? E máis alá da ficción, máis alá dos relatos, máis alá das técnicas de comunicación... alguén reparou na potencia da linguaxe poética para para enfrontar os inimigos da humanidade? Seino, comezo a delirar. Penso nas formigas e imaxino como serían as nosas relacións se prescindísemos das palabras e nos comunicásemos como elas emitindo e mesturando sustancias aromáticas. Unha especie de democracia perfumada, de cheiros e fragancias dunha complexidade química extraordinaria, unha infinita combinación de moléculas recendentes.

Abriuse o abismo e non puiden deixalo atrás. Entregueime a el.

Ao cabo dun ano de campaña, o director comunicoume que o día seguinte remataba o contrato coa cadea de ferraxerías e tería que procurar un último feito «curioso, amable e inspirador». Por suposto, inventeino.

Un equipo formado por sociólogos e antropólogas da Universidade do Minho traballan nun

proxecto de investigación no sur de Angola para determinar as causas da desaparición do que foi un dos poboados máis prósperos do país. As investigadoras chegaron a conclusión de que o que causou o fin desa comunidade foi a perda do tradicional sistema de alerta mediante campás. Situadas no alto das casas e no cumio dos montes, o son das campás cubría un radio de máis de vinte quilómetros para avisar a poboación dos dous perigos máis frecuentes: os incendios dos montes e as pragas de langosta que estragaban os cultivos.

O sistema foi eficaz durante séculos, até que unha ONG repartiu teléfonos móbiles entre a xente da comarca. O efecto foi inmediato: deixaron de atender ás campás, só saían colaborar coa xente coa que falaban polo aparello e os vínculos comunitarios debilitáronse até case desaparecer. Os incendios e as lagostas

*acabaron cos montes e os campos.
Agora, cinco anos despois,
só unha persoa sabe xa
tocar as campás de alerta.
Pero ninguén escoita.*

Ese día marchei da emisora, despedínme das
compañeiras e non volvíñ poñerme diante
dun micrófono.

A carta continúa con algún detalle sobre a nova vida do meu colega, afastado do xornalismo en Galicia e dedicado nalgún lugar do nordeste de Brasil á súa paixón de sempre, a entomoloxía.

Só un apuntamento final. Este texto está publicado sen autorización expresa do autor. Non fun quen de dar con el. Quero pensar que non poría reparo en facelo público. Mesmo que se sentise honrado. Agardo que se este escrito chega as súas mans teña a ben desculparme e, se non é moito pedir, que se lle debuxe un sorriso como o que se lle puña na cara ao seu parente don Álvaro cando vía voar unha rula.

EXPLICIT

Este libro saiu do prelo
o 19 de xuño de 2026,
no cincuenta aniversario
da publicación de
Con Pólvara e Magnolias
de Xosé Luís Méndez Ferrín.

Foi
deseñado,
diagramado e impreso
na Cooperativa Gráfica Sacauntos.

Utilizamos 100% software libre
— GIMP, Inkscape, Scribus e LibreOffice —
no sistema operacional Ubuntu GNU/linux,
e a familia de tipografías abertas
Source Serif, *Source Sans* e
Source Code.

O papel
do miolo é reciclado de 90g/m²
e o da capa a mesma cousa en 300g/m².
Evitamos laminar as capas
deste libro para reducir
o consumo de
plástico.

«Sodes libres»,
berráballes o domador aos tigres,
mentres estralaba o látego contra o chan
e fechaba a porta da gaiola.